

Kraštotyринių leidinių sutiktuvės

Nekantriai kupiškėnų lauktas almanachas „Kupiškis 2024. Kultūra ir istorija“ (Nr. 22) pasiekė Kupiškio viešąją biblioteką. Jos konferencijų salėje tądien vyko ne tik šio leidinio, bet ir dar dviejų kupiškėniškos bibliotekėlės knygų pristatymas. Tai Algimanto Stankūno knygos „Nepalūžau. Partizano prisiminimai“ ir Vidmanto Jankausko knygos „Nuskendę laiko upėje. Jokšiškiiai“.

Renginio metu bandomomis grojo Alfredas Buška ir Edvardas Kareiva.

Banguolė
ALEKSIENĖ-ANDRIJAUSKĖ

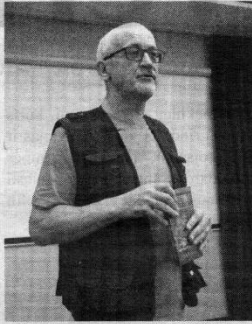
METŲ AKCENTAI

Renginio vedėjas Algirdas Vencus, Kupiškio viešosios bibliotekos direktorius, pirmiausia naująjį almanacho numerį pradėjo pristatinti nuo viršelio nuotraukos. Šįkart čia Palėvenės žmonės išgirdo arba, tiksliau sakant, iš drono skrydžio. Ši nuotrauka neatsitiktinė, nes almanache yra straipsnių apie Palėvenę ir Noriūnus.

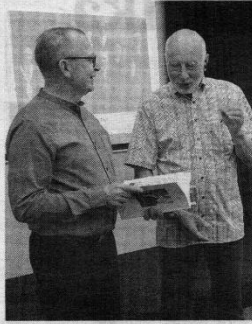
Šįkart „Metų įvykių“ rubrikoje skaitytojai ras gausiai iliustruotą straipsnį apie šimtmečio Dainų šventę. Šiame visai Lietuvai svarbiame renginyje pernai dalyvavo ir gausus būrys meno mėgėjų kolektyvų iš Kupiškio krašto.

Almanache publikuojamas a. a. Aldonos Vladislavos Vasiliauskienės straipsnis „Kupiškio kraštas, vienuoliai bazilijonai ir šventasis Juozapas“, skirtas vienuolių bazilijonų ir šventojo Juozapo metų minėjimui.

„Daugiau jos pasirašytų straipsnių almanache nebus. Jos indėlis į dvasininkijos istoriją, kultūrinio palikimo tyrinėjimus ne tik Kupiškio krašte, bet

Vidmantas Jankauskas, almanacho sudarytojas ir apipavidalintojas, pristatė savo naujausius straipsnius ir knygą apie išnykusį Jokšiškių kaimą.

Renginio vedėjas Algirdas Vencus (kairėje) ir prisiminimus apie vaikystę Skapiškyje rašęs Jonas Naujikas. Autorės nuotraukos.

ir visoje Lietuvoje yra žymus ir labai reikšmingas. Prisiminkime Aldoną ir pagerbkime jos atminimą tylos minute“, – pakvietė renginio vedėjas.

Vis dėlto šios mokslininkės balsą tądien susirinkę į naujų leidinių sutiktuves žmonės išgirdo. Nuskambėjo vaizdo įrašas, kuriame savo straipsnio temą pristatė pati Aldona. Atrodė, tarytum ji būtų kartu su mumis.

KOVŲ UŽ LAISVĘ ATODANGA

Vidmantas Jankauskas almanachui parašė apie Aukštaitijos XIX a. šviesuolį kunigą D. Žuką. Straipsnis skirtas paminėti šio dvasininko 200 metų jubiliejui.

Pasak V. Jankausko, apie Skapiškio kleboną D. Žuką almanache jau buvo anksčiau rašyta. Už pritarimą 1863 metų sukilimui jis buvo suimtas ir po metų užtrūkusio jo bylos tyrimo ištremtas į Tomsko guberniją. Tremtyje praleido daugiau nei tris dešimtmečius. Anuomet daug nereikėjo, kad at-

sidurtum tokioje padėtyje. Užtekdavo ir paprasčiausio skundo, kad žmogus nėra lojalus tuometinei valdžiai.

Šįkart rašant apie kunigą D. Žuką pavyko V. Jankauskui pagal surastus naujus archyvinis šaltinius nustatyti, kad jis tikrai buvo kupiškėnas, kilęs iš Barteiškių kaimo prie Šepetos pelkės. Taigi nebeliko tos jo kilmės baltos dėmės šio dvasininko biografijoje.

Plačiau V. Jankauskas pakomentavo ir kitą savo straipsnį, publikuojamą šiame almanacho numeryje, „Skapagario kautynės“. Anot jo, šios kautynės, vykusios apie 1945 metus išsiskiria visame partizaninio pasipriešinimo Kupiškio krašte kontekste ir parodo to pasipriešinimo mastą. Tai yra vienintelės tokios didelės kautynės tarp senesniųjų susibūrusių partizanų ir NKGB/NKVD kariuomenės tuo laikotarpiu.

Po šių kautynių Skapiškio krašte partizanų grupė liko tik Notigalėje, o kiti pasitraukė iš rezistencinės kovos arba buvo priversti slapstytis, patraukę į kitas apylinkes.

V. Jankauskas šiame almanacho numeryje publikuoja dar du savo straipsnius – „Ten, kur Vėveliškis prie Viešintos“ ir „Savo darbą stengiuosi dirbti atsidėjęs“. Mokytoją ir kultūrininką Teodorą Šuraviną prisimenant.

ŽMOGIŠKUMO PAIEŠKOS

Regimantas Pilkauskas parašė almanachui pasakojimą „Mano dėdė generolas“ apie savo dėdę, tėvo pusbrolių, Feliksą Baltušį-Žemaitį, raudonosios armijos generolą majorą. Jis buvo gimęs Puponyse, bet dar būdamas mažas su tėvais persikėlė gyventi į Žemaitiją.

„Suaugęs atsidūrė Maskvoje.

F. Baltušis-Žemaitis buvo baigęs Maskvos karo akademiją.

„Mano dukra Guoda šaiposi, kad aš užsiimu „raudonųjų giminių balinimu“, o aš noriu parodyti, kad šie giminės, nors ir susidėję su bolševikais, turėjo ir gerų brolių, dažnai nestokojo žmogiškumo, – kalbėjo R. Pilkauskas. Pasak jo, šie giminaičiai labai gerbė ir mylėjo jo tėvas ir kiti artimieji.

Kaip susiklostė F. Baltušio-Žemaitio ir jo vaikų likimas, kokių gerų būdo brolių jis turėjo, sužinosite skaitydami naująjį almanacho numerį.

Į VAIKYSTĖS LAIKĄ ATSIGRĖŽUS

Dar viena almanacho autorė Aušra Jonušytė šįkart publikuoja pasakojimą „Per vaikystės ir paau-glystės keliones Račiūpenuose“.

Tai mūsų kraštiečio mokslininko biofiziko ir biokibernetiko, prof. dr. Dobilo Jono Kirvelio prisiminimai apie gyvenimą Kupiškyje 1951–1957 metais. Su juo A. Jonušytė susitikto pernai Kupiškyje ir pasikalbėjo bei kartu pasivaikščiojo svečio vaikystės ir jaunystės takais.

„Kitais metais irgi toks įdomus straipsnis bus. Nesakysiu apie ką. Atrodo eilinė moteris, tačiau jos gyvenime persipina ir kultūros renginiai, ir muziejus, ir bibliotekos. Straipsnis turėtų būti mažesnis, bet istoriškai ir kultūriškai taip pat labai svarbus“, – suintragavo A. Jonušytė.

Ji pasidžiaugė vadovais, kurie jai sudaro sąlygas dirbti. Supranta istorijos svarbą, supranta, kad senoji karta išsina ir po metų kitų jau nebėliks, kas patikslintų kai kuriuos faktus, papasakotų apie praeitį. Juk ne apie viską galima rasti archyvuose.

Jonas Naujikas almanache rašo apie Skapiškį: „Tai nebus chronologinių įvykių apžvalga, nebus ir istorinių, tai bus vaikystės ir ankstyvosios jaunystės subjektyvus, suasmenintų prisiminimų kratynys, mano vaizduotėje sukurtas vaizdas apie miestelį“.

Almanache publikuojamas Birutės Simanaitienės pasakojimas apie Palėvenės vienuolyną „Palikimas“. Pati autorė į naujų leidinių sutiktuves atvykti negalėjo, bet jos publikaciją pristatė gera jos bičiulė Aldona Ramanaušienė. Pasak jos, skaitytojai iš šio straipsnio sužinos ne tik apie vienuolyno praeitį, bet ir ką reiškia tam tikri žodžiai, posakiai, vartoti ten tais laikais. Pvz., salsisonas, ambona, kozelnicia ir kt.

„Birutė yra tikra Palėvenės iš-

torijos žinovė. Ko nežinau apie šį kraštą, visuomet jos teiraujuosi“, – tvirtino A. Ramanaušienė.

KITOS TEMOS IR RUBRIKOS

Tremties tema atskleidžiama Bronislavos Vogulytės-Macienės prisiminimuose „O būna ir tokia vaikystė...“, kur pasakojimą apie šeimos, ištremtos į Irkutsko sritį, istoriją.

Skaitytojai ras tradicines almanacho rubrikas „Albumas“ ir „Se-noji fotografija“.

Šįkart „Lėvens balsų“ rubrikoje spausdinami Reginos Sagulinos ir Liongio Šepkaus eilėraščiai.

R. Sagulina renginio metu perskaitė keletą savo kūrybos posmų.

Almanache yra ir kitų autorių. Ne visi buvo atvykę pristatyti savo publikacijų.

Rubrikoje „In memoriam“ pagerbti į Amžinybę išėję kupiškėnai.

Čia rasime ir Kupiškio 2025 metų kalendorių su svarbiomis jubiliejūnėmis datomis. Taip pat 2024 metų kultūros kroniką.

PARTIZANAVIMO ISTORIJA

Apie Algimanto Stankūno knygą „Nepalūžau. Partizano prisiminimai“ V. Jankauskas sakė, kad ji išleista pernai ir pirmą kartą pristatyta Kėdainiuose, kur gyveno jos autorius.

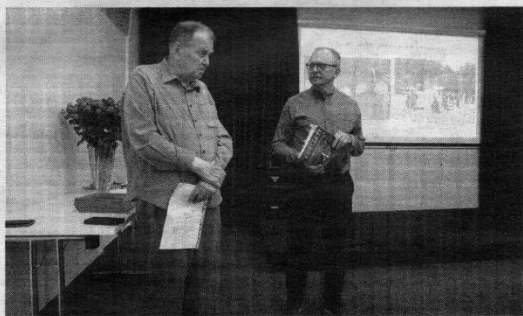
A. Stankūnas kilęs iš Palėvenės parapijos Rukiškio kaimo vienkienio. Tai vieta dabar yra prie Kupiškio marių. Šio žmogaus partizanavimo istorija sukosi iš esmės apie tą vietą – Palėvenėlę, Milūnus, Alizavą, šiek tiek Pandėlį. „Aš A. Stankūną pažinojau daug metų. Jis yra mano giminių, tėvo pusbrolis.“

Aš su juo bendravau apie trisdešimt metų. Tai visą laiką su juo kalbėdavomės apie jo gyvenimo istoriją, apie partizanavimą, apie Sibirą ir kas vėliau buvo.

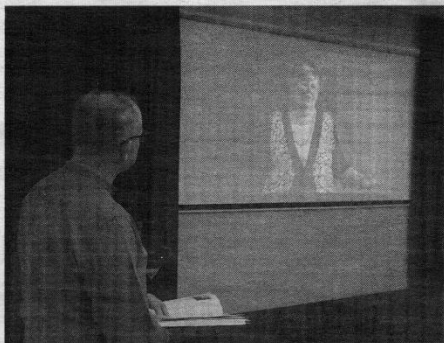
Nuvažiuodavau pas jį ir tuos prisiminimus po truputį užrašinėju. Kažkiek Algimanto prisiminimų buvo užrašęs ir Romas Kaunietis. Tikėjau bendraudamas su Algimantu juos papildyti. Prieš keletą metų, kai aplankiau Algimantą jis užsiminė, ar neišeitų kokia knygelė iš tų jo pasakojimų. Iki to tebuvo apie jį viena rimta R. Kauniečio publikacija.

Pažiūrėjau, kad aš turiu kur kas daugiau užrašęs jo prisiminimų. Taigi ir pabandžiau sudėti tuos tekstus į knygelę.“

Nukelta į 9 p.

Regimantas Pilkauskas prisiminė savo giminaitį generolą.

Nesulaukusi šio renginio a. a. Aldona Vladislava Vasiliauskienė buvo pagerbta tylos minute, o jo balsą visi išgirdo iš vaizdo įrašo.

Regina Sagulina skaitė savo eilėraščius, publikuojamus almanache.

Istorikė Aušra Jonušytė papasakojo apie prof. Dobilį Joną Kirvelį.

Per renginį bandomomis grojo Alfredas Buška (iš kairės) ir Edvardas Kareiva.

Kraštotyrinių leidinių sutiktuvės

Atkelta iš 6 p.

„Labai literatūriniai teksto nesistengiau. Norėjau palikti ir kupiškėnės dvasios. Taip per metus, kitus ta knygelė ir susidėjo. Ji išėjo. Gaila, kad pats jos autorius dėl sveikatos nebegalėjo tame renginyje Kėdainiuose dalyvauti. Tik džiaugiuosi, kad prieš mirtį, jo netekome praėjusių metų pabaigoje, jis dar tą knygelę pamatė, pavartė.“

Algimantas sunkia sirgo. Nuo sužeidimo, kai buvo 19-kos metų, iki 93-ųjų metų žmogus gyveno be vienos kojos. Sibirą praėjo, lagerius, trisdešimt metų dirbo gamykloje, šeimyną užaugino. Jis buvo paskutinis dar gyvas likęs Kupiškio krašto partizanas. Buvo ypatingas žmogus, išskirtinė asmenybė, kurią dar kraštiečiai nelabai gerai pažįsta. Todėl pakalbinau jo dukrą, kad ši knygelė būtų pristatyta ir kupiškėnams. Tikiuosi, kad šitie jo atsiminimai bus įdomūs ne tik mums, ne tik mūsų kartos žmonėms, bet ir galbūt jaunesniems, kuriems tas pokario laikotarpis tikrai jau tolimas ir visiškai nepažįstamas“, – vylysė V. Jankauskas.

ARTIMŲJŲ PRISIMINIMAI

Povilas Stumbrys, parašęs apie Notigalės partizanus, papasakojo ir apie pažintį su A. Stankūnu, kuris partizanaudamas turėjo Antanėlio slapyvardį.

„Kodėl jis Antanėlis? Todėl, kad vėlesniais laikais partizanams suteikdavo ne beržo, uosio ar panašius vardus. Taip buvo saugiau. Pavyzdžiui, jei kas pasakydavo, kad eina pas Beržą, tai jau kildavo įtarimas, kad tas žmogus partizanas, bet kai pasakydavo, kad susitiks su Antanėliu, niekam tokių įtarimų nekildavo.“

Sriubiškių kaime būsimo mano krikštotovo šeimoje 1949-tais metais, kai partizaninė kova nebuvo užgnaūta, bet stipriai jau prislopin-

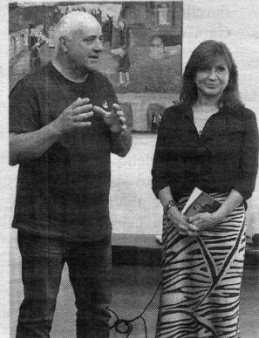
ta, Algimantas davė priesaiką. Kai tą faktą sužinojau, norėjau nuvykti ir susipažinti su tuo žmogumi. Jis buvo ypatingo kruopštumo, ypatingo darbštumo, išskirtinio patriotizmo žmogus“, – kalbėjo P. Stumbrys.

Jis papasakojo, kaip Sibire A. Stankūnas sugebėjo plonyte adata paikyti į veną, kad būtų suleista vaistų vieno leitenanto žmonai, kuri po gimdymo komplikacijų buvo prie mirties. Moteris liko gyva, o Algimantas po to įvykio liko dirbti sanitarinėje grupėje. Be to, jis Kėdainiuose garsėjo kaip labai geras šaltkalvis įrankininkas.

A. Stankūno dukra Sigita sakė, kad jai labai malonu būti tėvuko kraštuose, kad visi kraštovardžiai, minimos pavardės jai yra absoliučiai pažįstamos. Tai jos tėčio vaikystės ir jaunystės aplinka. Apie ją jis dažnai pasakodavo.

„Labai gaila kalbėti būtuojų laiku. Tėtis praėjusių metų gruodžio mėnesį mus paliko. Kai išskyla gyvenime klausimų, ką daryti, visada pagalvoju, ką darytų tuo atveju tėtis. Jis buvo ne tik man didžiulis autoritetas, bet ir kitiems žmonėms, kurie jį pažinojo.“

Jis iš tikrųjų buvo nuostabus žmogus. Be galo darbštus, kruopštus juvelyras. Darydavo puikius

Algimantas Stankūnas prisiminė jo dukrą Sigitą ir Povilą Stumbryną.

Almanacho „Kupiškis 2024. Kultura ir istorija“ autoriai, dalyvavę šio leidinio pristatyme. Banguolės Alekniešės-Andrijauskės nuotrauka.

papušalus ir dirbinius iš gintaro, iš šiaudelių. Mokėjo daug ką padaryti.

Jis savo archyvą ir savo darbus paliko Lietuvai. Taip ir pasakė: „Aš norėčiau, kad tai būtų Lietuva!“

Aš labai esu dėkinga jam, kad papuoliau į tokią giminę. Tai yra Vidmantas, žmogus, kuris unikalus absoliučiai. Diana Glemžaitė, poetė ir partizanė, tikra tėčio pusės seserė. Ta visa giminė labai šviesi.

Tėtis buvo labai santūrus ir iki nepriklausomybės aš nieko nežinojau apie jo šitą praeitį. Jis sugebėjo nutylėti ir išlaikyti savyje tiek metų tokius baisius dalykus. Kai prabilo, tai nenustojė pasakoti iki gyvenimo pabaigos. Tais prisiminimais gyveno.

Devyniolikos metų netekęs vienos kojos jis puikiai grybavo, žuvavo, dalyvavo visuomeninėje tremtinių, šaulių veikloje. Mokė šauliukus šaudyti, tvarkė ginklus. Buvo toks žmogus – ko besimtu, viską padarys. Jis man buvo ne tik tėvas, bet ir žmogus iš didžiosios raidės“, – kalbėjo dukra Sigita.

DUOKLĖ GIMINĖS ISTORIJA

„Nuskendę laiko upėje. Jokšiščiai“ – dar viena V. Jankausko

knyga, per kurios sutiktuves autorius sakė, kad šiuo metu labai madingos visokios garsių žmonių ir ne tik jų, geneologijos. Pagalvojęs, o kuo jis prastesnis už kitus. Taip ir gimė ta knygelė, kurioje pasakojama apie Jokšiščius, nuskendusį praicityje kaimelį, kurio nei žemių nelikę. Taip yra žvelgiant iš paviršiaus. Bet čia yra likę ne Jankauskų, bet Valentų, Rimavičių, Janiūnų ir Slėnių giminės pėdsakai. Valentaitė buvo jo bobutė.

„Prieš penkiasdešimt metų mirus mano bobutei Valentaitei-Janikauskienei, aš nieko apie jos praeitį nežinojau. Tik tai, kad ji gimusi Kamajuose. Pradėjau ieškoti. Taip per maždaug trisdešimt metų pradėjo aiškėti, kaip tie Valentai atsirado Alizavos kraštuose, kokia ten jų buvo platesnė giminė, kas buvo broliai, seserys. Kai apie Jokšiščių kaimelį rašiau enciklopedijai, apie jį jau šiek tiek žinojau. Vėliau almanache publikavau straipsnį ir apie Valentų giminę. Valentų pavardė šios giminės dabar jau yra išnykusė. Likusios moteriškos linijos, o vyriškos pavardės nebelikę. Tai tokia buvo mano pirmoji pareiga šitą gi-

minę išnagrinėti iki paskutinių palikuonių ir tai pavyko padaryti.

Besidomint tuo kaimu paaiškėjo, kad čia nuo seno gyveno ir Rimavičių giminė. Valentai su Rimavičiais per kurį laiką ir susigiminiavo.

Rimavičiūtė buvo mano prosenelė. Taigi kiek sugebėjau, surinkau informaciją ir apie šią giminę“, – pasakojo V. Jankauskas.

Jis sakė, kad apie 1960–1970 metus senieji Jokšiščių gyventojai jau buvo išmirę. Gyveno tik Valentaitę vedęs Slėnys. Taigi Slėniai buvo paskutiniai šio kaimo gyventojai. Dabar ten likę tik pastatų pamatai, apaugę mišku. Bet Skapiškio vidury stovi paminklas blaivybės sąjūdžiui ir to paminklo postamentui buvo panaudoti Valentų tvarto iš Jokšiščių akmenys.

– Knygos autorius sakė, kad ta dabartinio Skapiškio istorinė atmintis pateko į tą knygelę, yra dėkingas skapiškėnui Vidmantui Markevičiui, kuris pirmas surado Slėnių giminės palikuonį.

„Taigi tos knygelės neatsiranda iš niekur. Lipdomos, dėliojamos po truputį ir gal dar kas nors po kurio laiko dar išsidėlios“, – sakė renginio pabaigoje V. Jankauskas.